

mu ni hotelo posrečiti. Ukal je in pravil vsakemu, kdor je hotel slišati, da je tudi to ženitev »napravil«.

«Ali si zadovoljen v zakonu?» sem vprašal Tomo.

Gledal je proti cerkvi v dolino. Ko pa se je k meni obrnil, mu je prilezla debela solza iz očesa.

«Kaj hočem? Franica res ni najgorših ena. Ali če pogledam otroka, ki ga imava, ima ravno tak a lica kot drugi ljudje!»

Obrisal si je oči ter odšel. Gospod Bog pa se ga je usmilil in obsul ga je s celo tolpo lepih, dobro rejenih otrok, katerim se čisto nič ne vidi, kakšno lice ima mati, ki jih je rodila.

IX.

Kočarjev gospod.

1.

Vsako leto je prihajal domov. Po grmovju in po hosti je lazil ter iskal polžev in druge take lezečine, trgal zeleno travo in pobiral mah po drevesih. Časih je slekel gosposko svojo sukajo, vzel v roko koso in kosil, kakor najboljši hlapец, ki je bil kdaj v službi pod Kočarjevo streho. Kadar je bil v mestu, je učil otroke po šolah ter vlekel za to mnogo denarjev.

Ženskih ni hotel, in doma so si méli roke ter menili, da se ne bode oženil in da bode lahko kaj domov dajal. Ker tudi pri gosposkih je taka, da otroci in otročaji vse pojedó, kar si človek zasluži in pridela!

Prihajal je torej domov, in mi smo se ga skoro tako privadili, da ga nismo pogrešali, kadar je odšel, in da se nismo začudili, kadar je zopet prišel. Da govorim resnico, moram povedati, da ni bil zal človek. Ker se ni bril, mu je rastla okrog obraza svetla, zmedena brada, da je bil grd, kakor so grdi čuvaji pri božjem grobu. Pa imel je še drugo slabo lastnost! Ali mi skoro ne verjamemo, da bi bila resnica! Pravili so, da si daje kuhati polže — in da jih je potem! Sedaj bi pa jaz hotel v naši vasi poznati dekleta, katero bi vzelo moža, ki bi prinesel v zakon grdo, zmedeno brado okrog ust ter bi jedel polževo meso! Dosti je grdobij na svetu! Ali kuhaní polž v žlici je pa vendor grdobija vseh grdobij! No, pa Kočarjev gospod jih je menda le jedel!

Pozneje ni več prihajal v vas. Kako se je stvar prigodila, ne vemo. Toliko pa vemo, da je stopal lepega jutra Viniharjev Matevžé iz Loke po prašni cesti. Premišljeval je, kake številke bi se z najboljšim uspehom staviti dale. Ko je v Kotu zavil okrog robovja, se je obrnil s svojimi pogledi po vodi, peneči se med skalovjem. In ko je ostreje pogledal med tisto

skalovje, je opazil človeško truplo, ki se je bilo za skalo ujelo. Bledi obraz pa se je sedaj iz vode prikazal, kakor da bi bilo še življenje v njem. Matevžeta je polomila groza, privzdignil je svoje podplate, pričel dirjati ter glasno moliti. Prihrumel je v vas. Na mestu pa smo dobili v vodi Ramovševe Lenče, dobro, mehko in rahlo dekletce, ki je imelo v življenju dušo kot goločica in dvoje oči, kakor dva oglja na ognjišču. Mnogo smo ugibali, čemu da je skočila v vodo, ali pravega nismo mogli ugeniti!

2.

Kdaj sta prišla skupaj, ne vem. Sadarjev Korle je pač pravil, da je videl, ko je neslo nekdaj Lenče južino koscem na travnik. Med potjo je izteknila Kočarjevega gospoda. Pri tistem hrastu tik ceste, ki se je ono leto podrl na voz ter polomil konja in voznika, je pulil nekaj iz zemlje. Tako je pristopil k mimo prišedšemu dekletu ter pojal belo svojo roko okrog njenega lica! Ali je pri tem kaj govoril, ni mogel Korle umeti, ker je bil preveč oddaljen. Dobro je pa videl, da si je oni potem gladil svetlo svojo brado ter neprestano, tik ceste stoječ, zrl za njo, ki je odhajala. Ali to še ni bilo tako čudno. Začudil pa se je Korle šele tedaj, ko je tudi deklet obračalo obraz proti onemu, ki je metal črne poglede za njo. Mi

smo dejali, da je to otročarija, in Korletu tudi prav verjeli nismo, ker je vsakdo dobro vedel, da rad laže. Ali tačas ni legal!

Nekaj dni potem je slonel Koščakov Jurče na Županovem mostu in ostre svoje poglede je tiščal na vodo. Ondi pod mostom v sončno obsejani hitri vodi se je zvijal sulec. V čisti tekočini se je prav lahko opazovalo, kako je povodni ta velikan sedaj kakor kamen mirno obstajal, sedaj pa zopet bliskoma švigal za plenom semtertja. In ko se je nasitil, je zavil tolsto svoje telo, napravil mogočen kolobar, po-kazal Jurčetu črno-pikasto svojo stran ter potem odplul proti tolmunu, nekoliko korakov od mosta oddaljenemu, in se končno izgubil v črni njega globočini. Jurčetu se je zbirala voda v ustih in zdihovaje se je oziral po reki. Bil je v treh farah najimenitnejši ribič in najhujši sovražnik povodni živali! Ravno tedaj je prišel mimo Bolantačev Štefan, ki je bil tudi ribič. Da se z Jurčetom nista ljubila, ni treba pripovedovati!

«Kaj gledaš?» je vprašal prijazno.

«E, nič!» je odgovoril Jurče mrzlo.

«Tu doli se časih še kak sulček dobi!» je menil Štefan.

«E, nič se ne dobi!»

«Kaj tisto! V Kotlu (tako pravimo tolmunu pod mostom) je zmerom sulec. Ko so še moj oča živeli, so videli časih tacega, da je bil velik

kakor tele ter imel velike krvave oči in kot jabolko debele pike ob strani!»

«E, nič!» je končal Jurče razgovor. «Kako mrenè je noter in kakšen barbonček, ki ni vreden, da bi človek prste zmočil zanj! V taki luži boš sulca iskal! Ti boš na vse zadnje še pod strešnim kapom sulce lovil!»

Ponosno-zaničljivo je odšel po travnikih ob vodi. Kadar svojega nasprotnika ni več videl, jo je zavil med olše, ujel ondi v potoku malo postrv, jo osnažil čedno ter jo zavil v listje zeleno.

Okrog enajste ure ponoči je stopil Jurče iz svoje koče ter pazno lezel iz vasi, da bi ga pač nihče ne videl. Tihotapil je čez Županov most ter zlezel tik Kotla na staro vrbo, ki je razprostirala svoje gosto vejevje nad vodo.

Med tem vejevjem je obtičal ter spustil vrvico s trnikom v vodo in sedel kakor lesena podoba, da bi ga ne čutila riba, ki jo je hotel ujeti ponoči. S prečudno potprežljivostjo je vlačil vrvico gori in doli. Luna je prilezla izza gore ter obsejala vodo in most. Jurčeta je bilo skoro malo strah, ker, kakor vsa vas, je veroval tudi Koščakov Jurče, da prihaja v tihi noči pekla gospodar na Županov most in da šiva na držaju sedeč peklensko svojo obleko. Kadar je kdo prišel mimo, so ga čuli pogostoma, da je štrbunknil v vodo. Jurčeta je bilo torej strah

in prav v resnici so se mu zaježili lasje na glavi, ko je ozrši se proti mostu tik držaja opazil slonečo črno osebo.

«Hudič!» je zastokal.

A potolažil se je takoj. Z bistrimi svojimi pogledi se je prepričal, da to ni hudič, nego samo Kočarjev gospod. Tedaj pa je Jurče hudo zaklel.

«Sulca mi bo snedel! Kaj ga moti vrag sedaj po mostu!»

Ali Jurčetu je bila dana kmalu prilika opaziti, kako stoji stvar. Po stezi od Ramovša je prihitela tenka oseba, zavita v ruto, ter boječe stopila na most in sramežljivo obstala pred Kočarjevim.

«Kako, da te tako dolgo ni?» je vprašal črnobradati. Povedala mu je, da ni mati hotela spati iti, in da ni mogla prej uiti. Hodila sta po mostu in Jurče je poslušal in čul vsako besedico. Čul je, kako ji je pravil, da jo bo vzel v mesto, da ji bo dajal gosposko obleko ter napravil iz nje, ne vem že kaj.

Dekle se je smejal vmes, da se je čutilo, kako ji dobro dejo te laži.

«Ta revica mu res vse verjame!» si je mislil Jurče ter jezno ovil trnikovo vrvico okrog roke, da bi mu ne odpadla v tem, ko je poslušal. Pri nas ni navada, da si dva pritiskata usta na lice, kadar se imata rada. Ali Kočarjev gospod je tisti večer vendor izrekel željo, naj mu

Lenče pusti, da bi položil obrastla svoja usta na njeno lice. To se je pa Jurčetu zdelo tako nespametno in smešno, da je hotel to «lizanje» bolj natanko opazovati. Sklonil se je iz vejevja nad vodo, — ali v istem trenutku se je zasadil v globočini sulec na vabo, ter čuteč žezezo v svojem žrelu, butil po vodi navzdol. Vrvica se je napela, in Jurče je popotoval z glavo naprej v Kotla vrtinec. Na vrbi se je lomila suhljad in valovi so se sklenili nad ubogim ribičem. Tako ga je vrglo zopet na vršino in dobro je čul, kako je Lenče v tistem hipu vzklknilo: «Jezus, Marija!»

Ko je Jurče zlezel na suho, sta že bila izginila onadva z mosta. Ali pozabil je njiju ter počasi vlekel vrvico k sebi. Pri tem pa je čutil, kako se je metal jetnik semtretja. Privlekel ga je k produ. Bil je velik, jako velik, in z repom je tolkel po vodi, da se je čulo, kakor bi tleskala široka deska po nji. To je bil zadnji sulec, ki se je ujel po naših vodah, da je kaj tehtal! Sedaj pa ti ribiči in ribarji že vse polove; vsaka šivanka je dobra, če se le dobi. In potlej naj se sulci zrede, če se morejo!

3.

Nimm dieses Leben nicht so ernst!
Recht spasshaft ist's im allgemeinen . .
Je besser du es kennen lernst,
Je muntrer wird es dir erscheinen,

Kein Drama ist's im grossen Stil —
Wie du dir denkst — mit Schuld und Sühne,
Es ist ein derbes Possenspiel
Auf einer Dilettantenbühne.   *Leuhold.*

Tivoli — beseda sladkega pomena! Kraj umazanega sladkorja, rumene kave in starega kruha — kdo te ne pozna v beli Ljubljani, kdo si ne hrepeni po prijazni tvoji senci in po vitkih tvojih dresevih? Ali — bilo je pred dvajsetimi leti! Po Latermanovem drevoredu se je sprehajala množica ljubljanske gospode. Po kostanjih so se oglašali vrabiči ter grdo čivkali. Pod kostanji pa so sloneli raztrgani berači, kazali hrome svoje ude ter grdo kričali. Po peščeni poti so hodile ljubljanske gospodične, streljale z očmi po topničarskih uniformah ter govorile o plesih, o oblekah, o klavirjih in o sončnikih štirioglatih, katere je bila ravno tedaj privlekla neokusna moda v naše drevorede! Govorile so nemško, nekatere še celo angleško! Samo slovenska beseda se ni čula nikjer, ker pred dvajsetimi leti je bila pri nas angleščina mnogo potrebnejša od slovenščine!

Pod Švicarijo tik grada so godli vojaki. Po bregu je sedelo zaljubljeno dijaštvo ter se kipeče oziralo po mladih dekletcih, ki so tičala še skoro v otroških oblekah. Ali z očmi je ta

drobiž že koketno bliskal, kakor površno oblečena, svojemu možu nezvesta gospa v salonu! Okrog godbe so stali častniki, mladi uradniki, učitelji in druge neoženjene take stvari. Vmes pa so se pojali psi, se klali ter grdo tulili.

Visoka, zelo zgovorna gospodična je stopala z mladim plemenitašem gori in doli. Ves čas sta se smejal ter metala roke po zraku, kakor da bi ju razgovor čez vse mere navduševal. Pristopil sem bliže ter lazil za njima, da bi vsaj vedel, o čem taka dvojica govorí.

«Jaz rajša počasi hodim kakor hitro!» je dejala ona goreče.

«Jaz tudi, jaz tudi!» je odgovoril gospod vitez.

«Jaz le malokdaj hitro hodim!»

«Jaz tudi, jaz tudi!»

«Samo, kadar sem v družbi, tedaj pa zopet rajša hitro hodim!»

«Jaz tudi, jaz tudi!»

Vrglo me je na stran. Ali onadva sta se še vedno smejala, in še vedno sta bila navdušena pri svojem razgovoru!

Za gradom pod grmičevjem je stala družba prav moderno opravljenih gospodov in nekaj vitkih dam, katere so opazovale mimogredoče. Dva velika psa sta slonela ob strani ter od golega dolzega časa odpirala žrelo. Družba le-ta je bila prav glasna. Kar so si imeli povedati, so si kričali na ušesa, da se je čulo tisoč korakov daleč. To je bilo ljubljansko plemenitaštvo!

Nekoliko streljajev od aristokracije je stalo drugo krdelce lično opravljenih gospodičev. Tudi ti so glasno govorili ter z redko predrznostjo gledali v obraze mimoidočemu ženstvu. Videti je bilo, da so hoteli po vsem posnemati so-sedno plemenitaško družbo. Kakor je prestavljal nogo ta ali oni baron, prepričan si bil lahko, da jo bode po ravno istem zgledu takoj prestavil ta ali oni iz te glasne družbe. Velikanske šestice krog ušes so pričale, da je bil to aristokratični zarastaj bogatih ljubljanskih meščanov, ali pa nemških ljubljanskih uradnikov!

Tedaj se je prikazal okrog oglja moj prijatelj Janez Zimovič. Žareče svoje oči je metal po ženstvu, kakor ris z veje, če se mu bližuje srna. Skoro vsak mesec se je rodila v njem nova ljubezen, in srce njegovo je bilo kakor travnik, na katerem se je ljubezni cvetje na leto vsaj štirikrat kosilo. Prijel sem ga za suho podpazduho, in počasi sva odšla po poti navzgor proti Švicariji, da bi si ondi pokvarila želodce s slabim in kalnim pivom. Sedla sva k mizi. Pred nama se je dvigalo zeleno drevje in zapadajoče sonce je skušalo tu in tam s svojimi žarki predreti vejevje. Časih je prilezel kakov žarek do najine mize ter se vsilil v kupo grena pijače. Ali takoj je izginil, kakor bi se bil ustrašil tekočine, v kateri se je hotel razširiti. Iz globočine so prihajali godbe zamolkli

glasovi, in občinstvo okrog naju je šumelo, kakor šumé čebele v panju. Tik naju pri sosedni mizi je sedela že bolj jesenska gospa in kup različnolasih otrok okrog nje. Pri nji pa je sedel stari soprog, sladko se smejal ter venomer govoril in silil v njo. Ali ona se je sedaj obrnila v stran, odprla rdeča usta ter iz dna svoje duše prav odkritosrčno zdihnila, kakor bi hotela reči, da pač ni dolgočasnejše družbe od starega svojega zakonskega moža.

«Kaj ti je?» je vprašal skrbno zakonski ta nesrečnež.

«Ne vem. Skoro sem se malo prehладila!»

«Prehladila! Čaj moraš piti, čaj!» In takoj je letel v kuhinjo ter naročil gorke pijače. Povrnivši se je opazil pri svoji ženici mladega kavalirja; nji pa je sijalo sonce raz obraza.

«Ni treba čaja, predragi! Sedaj mi je bolje!» je šepetala veselo. In zopet je odhitel v kuhinjo, da niso pripravljali čaja za njo, ki jo je ozdravil mladi kavalir. Ali to vse se je godilo pred dvajsetimi leti!

Prisedla sta k nama tudi Franjo Smola in pa Anže Kovačev: prvi je pel pri vsaki priliki in nepriliki: «Hej! juhej! na planinici fletno je!» — drugi pa je neizmerno slabo tarokiral, a vendar bil prepričan, da ga na svetu ni sprenejšega kvartopirca od njega. Prišel je tudi Tonče Digo, tisti, ki so ga vedno zobje boleli,

in ki je zategadelj vedno tako grdo gledal, kot zmaj pod svetim Mihelom! Končno je prilezel tudi profesor . . . Kočarjev gospod. Le-tá je sedaj že davno mrtev. Oženil se je v Nemcih, in njega otroci letajo okrog in niti besedice slovenske ne umejo! Tako je bilo pred dvajsetimi leti! Sedeli smo, pili kavo in pivo ter sodili o ženskah: koliko bode imela le-tá dote; kako se oni slabo poda klobuk; kako je le-tá grozovito prevezana čez pas; koliko nogo ima ona; kako srdito gleda ona «gospodična z dežele», če se ji malo pogleda v obraz itd.

«Kako, da ne zahajaš več domov, Tine?» sem vprašal Kočarjevega.

«Zakaj ne zahajam več domov?» je odgovoril kislo. «Vidite, nekdaj sem pogladil lice mlademu dekletu in sedaj mi visi na vratu ter hoče po vsi sili, naj jo vzamem! ha! ha!»

Tudi družba se je smejala.

«Sedaj mi še v mestu ne privošči miru! Pisari mi!»

«Piše ti!» je vpil Janez Zimovič. «Na dan s pismom!»

«Pokaži! pokaži!» je kričal tudi Franjo Smola. Oni je privlekel iz žepa zamazano pismo ter je oddal kričečemu Smoli. Le-tá pa je pričel ironično-patetično čitati:

«Preljubeznivi moj! Z žalostnim srcem vzašem pero v svojo roko, da ti napišem par besedic o svoji ljubezni. S peresom mi ni mogoče

popisati! Ali tudi besedic nimam, da ti povem ljubezen, ki za té gori v meni. Ker srce mi tako pravi, da ni druga ljubega za mé na tem svetu! Polna sem veselja, kadar se spominjam tvojega glasu in umreti bi morala, če bi me ti več rad imeti ne hotel. Nikar me ne varaj! Ko bi me pa hotel, povej mi poprej, da bom vsaj malo pripravljena! Prosim te, odpisi hitro, da bolj natanko vem, če me imaš še rad. Prosim te, naj skrito ostane, ker nihče ne ve, da jaz tebi pismo pišem. Sedaj te pa presrčno pozdravljam ter ti podajem roko čez hribe in doline, in želim biti — ako je mogoče in ako je tebi ljubo — Tvoja zvesta L. S. — Prosim te še, ako je tvoja volja, pošlji mi tiste bukve, ki se imenujejo Glasnik. Tvoja zvesta L. S.»

«Vidite, take težave imam!» In Kočarjev Tine je naslonil glavo na roko ter se zaspano oziral po šumeči družbi okrog sebe. Med nami pa je bil smeh hipoma potihnil in občutke smo imeli, kakor bi čuli zadnje zdihe umirajočega človeškega srca!

4.

Sad je bil dozorel na veji in rumena pšenica je bila tudi že davno spravljena v shrambe. Časih smo opazovali visoko pod nebom žrjave, ki so svoj triogelnik potiskali proti jugu. Po deblih je lazil drobni plezavček ter gonil svoj jesensko-tožni: čerí, čerí!

Tiste jesenske dni se je bil zopet pripeljal v vas Kočarjev gospod. S sabo je vodil tenko žensko v gosposki obleki. In če je hotela govoriti s Kočarjevimi, ni mogla, ker ni umela našega domačega jezika. Po vsi dolini sta lazila ter pregledavala kraj in kraje. Prišla sta nekdaj tudi pred Ramovša, od koder se vidi po dolgi dolini in daleč po vodi, ki teče po naši dolini.

Lenče se je bilo nekako čudno posušilo, kakor roža, če ji vode ne prilivaš. Na klopi pred hišo je presedevala sončnate dneve in bila tako slabotna, da ni mogla več delati. Izpred Ramovša je gledal torej s tujko, ki jo je bil vzel za svojo ženo, v domači svet pod sabo. Opazivši dekleta na klopi, mu je šinilo nekoliko krvi v lice. Povesila je bledi obraz ter mečkala beli predpasnik med koščenimi svojimi prsti.

«Lenče!» je izpregovoril hladno, «zopet sem doma!»

Počasi je dvignila trepalnice ter obrnila proti njemu solzno oko.

«Ali res!» je zdihnila.

«Poglej, to je moja žena!»

Obrnila je solzni pogled proti gosposki ženski, ki je z zadovoljnim obrazom ostala pri strani.

«Ali res!»

«Pred šestimi meseci sva se vzela.»

«Ali res!»

Ko sta se potem onadva skrila za ogel hiše, se je pretresla in sklonila po klopi ter točila solze, ki so kakor srčna kri izvirale iz nesrečnega srca. Zvečer ji je zavrela kri po telesu, in bledla je in kričala, da ji glava gori! Proti jutru, ko so zaspali domači, je vstala iz postelje ter ušla iz hiše. Potem pa so jo dobili v vodi!

Nihče ni prav vedel, kaj jo je gnalo v smrt. Šimen Godec, ki je zagovarjal bolno živino po pogorju, je izpregovoril v nedeljo pred deseto mašo, ko smo stali pred cerkvijo, takole: «Ha! Kaj ji je bilo? Kaj ji je bilo! To je lahka stvar! Jaz pa dobro vem, kaj ji je bilo. Slaba kri v telesu se ji je strdila; iz zgorajšnjega telesa pa je udarila mrzlica. Pri tem pa ji je gotovo tudi srčna mrenica nekoliko zatekla in žolč se ji je izlil po vseh žilah in tudi jetra so se ga napila. Da so se pluča vnela, in da je potem vse vrelo po nji kakor v loncu, stoječem ves dan pri ognju, to vse je tako gotovo, kot amen v očenašu! Vidite, to ji je bilo! Da so mene poklicali, bi bil zvrnil na njo kako štiri škafe vode (ki bi bili pogasili ogenj v nji), ali pa bi ji bil zagovoril, kar časih prav dobro pomaga. No, pa takrat, kadar je sila, se ne spominjate človeka! Zategadelj pa umirate, kakor muhe pred zimo! Prav vam jel!»